

Science
Conference
2026

13–14 Feb 2026

International **scientific and practical conference**

- 1. Scientific technologies**
- 2. Economy**
- 3. Finance**
- 4. Mathematical analysis**
- 5. Technical sciences**
- 6. Pedagogy**
- 7. Psychology**
- 8. Philosophy**
- 9. Natural Sciences**

zenodo

OpenAIRE | EXPLORE

www.d-pressa.com

International scientific and practical conference

Part 1
February 2026

Collection of Scientific Works

© International scientific and practical conference. 2026.

УСТОЗНИНГ МАЪНАВИЙ ЖАСОРАТЛАРИ

Исмоилов Собир

ф.ф.н., доцент, ГулДУ

Халқимизда “Устоз отангдан улуғ” деган ҳикмат бор. Ҳар биримиз ҳаёт чорраҳаларининг турли нуқталарида ўз устозларимиз билан учрашганмиз. Тақдир деб аталмиш ёзирик, бизларни ўзимиздан ёши улуғ, тажрибаси катта, билим доираси ва дунёқараши кенг устозларга рўбарў қилган ва қилади. Шартли равишда устозларни уч турга ажратиш мумкин:

- ота-она,
- устозлар ва
- ҳаёт сабоқлари.

Ота-онамизнинг ҳаётга келишимиз, инсон бўлиб вояга етишимиз жараёнидаги сабоқларини таъриф ва талкинлари чексиз. Уларни “устозлик мақомларини” ифода этишга сўз ожиз, умримиз етмайди.

Ҳаёт сабоқларини ҳар биримиз ҳар дақиқа, ҳар сонияда “олиб” турамыз.

Устоз деб аталмиш зот, зотлар, инсон боласига ота-онадан кейинги энг яқин кишилардир.

Ҳатто, Форобий, Беруний, Ибн Сино, Амир Темур, Алишер Навоий ва Захириддин Муҳаммад Бобур каби буюкларимизнинг ҳам улуғликка етказган бир неча устозлари бўлган.

Менинг ҳам ҳаётда Оллоҳ рўборў келтирган, тақдир учраштирган ажойиб ва ғаройиб, аллома устозларим бор. Улар илк саводимни чиқарган Ортиқбой Гайбуллаев, олий таълимда илмга йўналтирган Абдужалил Бобоколонов, фан оламига етаклаган, фан номзоди илмий даражасига эриштирган Мубин Баратов ва докторлик чўққиси сари етаклаб кетган устод, забардаст олим Саид Шермухаммедовлардир.

Устоз Саид Шермухаммедов 2010 йилда мени бир маънавий тадбир натижаси ўлароқ илмий ишларим борасида сўрадилар ва шогирдликка таклиф қилдилар. Шундан, устоз-шогирдлик алоқаларимиз бошланди.

Қуйида устознинг тинчлик ва осойишталик даврида ибрат намунаси сифатида кўрсатган айрим жасоратлари юзасидан фикр юритамиз.

Жасорат, инсон жасорати тўғрисида ҳаётимиз давомида кўп эшитганмиз ва ўқиганмиз. Бунга ватанимиз тарих зарварақларидан исталганча мисоллар келтириб ўтишимиз мумкин. Ҳақиқатда халқимиз дунёда халқлари орасида мард ва жасоратли халқлардан бири.

Мустақиллик йилларида биринчи Президент Ислом Каримов томонидан “маънавий жасорат” тушунчаси истемолга киритилди. Президентимизнинг “Юксак маънавият-енгилмас куч” асарини “Энг буюк жасорат” фаслида “маънавий жасорат” ҳақида сўз боради.

“Ер юзидаги барча ўлмас обидалар, инсоният ҳаётини тубдан ўзгартириб юборган жамики улуғ кашфиёт ва ихтиролар, мумтоз санъат ва адабиёт

дурдоналари, мардлик ва қаҳрамонлик намуналари одамзотнинг ақл-тафаккури, салоҳияти ва маънавий жасорати маҳсулидир. Шунинг учун ҳам бу ёруғ оламда энг буюк жасорат нима, деган саволга, ҳеч иккиланмасдан, энг буюк жасорат - бу маънавий жасорат, деб жавоб берсак, ўйлайманки, янглишмаган бўламиз.

Жаҳон тарихига назар ташлайдиган бўлсак, қалбида, юрагида ана шундай жасорат ҳисси ниҳоятда кучли бўлган инсонлар ҳар қандай мураккаб вазиятда ҳам адолат ва ҳақиқат йўлида ўзини аямай, эл-юрт учун, Ватан учун қандай ибратли ишларни амалга оширганини кўриш мумкин. Айнан ана шундай одамларнинг маънавий фазилатлари туфайли эзгу ҳис-туйғулар, муқаддас ва улуғ тушунчалар дунёда ҳануз барқарор бўлиб келмоқда. Бундай беназир зотларнинг барча халқлар ва миллатлар орасида кўплаб топилиши-маънавий жасорат туйғуси бутун башариятга хос хусусият эканидан далолат беради” (1:159-160).

Президент Ислом Каримов ушбу фаслда 14 та жасорат намуналари: Платон, Байтул-ҳикма: Мусо Хоразмий, Аҳмад Фарғоний, Хоразм Маъмун академияси: Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино, Абу Наср ибн Ироқ, Маҳмуд Хўжандий, Аҳмад ибн Муҳаммад Хоразмий, Аҳмад ибн Ҳамид Найсабурий, Николай Коперник, Жордано Бруно, Галилео Галилей, Маҳатма Ганди, Нажмиддин Кубро, Жалолиддин Мангуберди, Амир Темур, Жадид боболаримиз: Маҳмудхўжа Беҳбудий, Абдурауф Фитрат, Чўлпон, бобо-деҳқонларимиз, Яҳё Ғуломов, Зулфияхоним, Озод Шарафиддинов ва халқимизнинг миллий мустақиллигини қўлга киритиши эканлиги қайд этилиб, бу жасорат намуналарида 17 кишининг: Платон, Абу Наср ибн Ироқ, Абу Райҳон Беруний, Ибн Сино, Маҳмуд Хўжандий, Аҳмад ибн Муҳаммад Хоразмий, Аҳмад ибн Ҳамид Найсабурий, Николай Коперник, Жордано Бруно, Галилео Галилей, Маҳатма Ганди, Нажмиддин Кубро, Жалолиддин Мангуберди. Амир Темур, Яҳё Ғуломов, Зулфияхоним, Озод Шарафиддинов исми-шарифлари кўрсатиб ўтилган. Улардан 5 таси: Боғдод академияси, Хоразм академияси, жадид боболаримиз, бобо-деҳқонларимиз ва халқимизнинг миллий мустақиллигини қўлга киритилиши умумий, кўпчиликка тегишли маънавий жасорат сифатида қайд этилган. Ушбу жамоавий жасорат бевосита ва билвосита Президент Ислом Каримов номи билан боғлиқлиги оддий ҳақиқат. Жасоратларни 14 тасидан 10 таси халқимизга, 3 таси бошқа халқларга: юнон, поляк-итальян ва ҳинд халқларига тегишли. 17 та исм-шарифлардан 7 таси Платон, Абу Наср ибн Ироқ, Аҳмад ибн Ҳамид Найсабурий, Николай Коперник, Жордано Бруно, Галилео Галилей ва Маҳатма Ганди бошқа: юнон, араб, форс, поляк, итальян, хинд халқлар вакиллари дир. Китобда қайд этилган 17 та исм-шарифдан 11 тасига умумий баҳо берилган бўлса, 5 тасига: Платон, Маҳатма Ганди, Яҳё Ғуломов, Зулфия ва Озод Шарафиддиновга эса алоҳида баҳо берилган.

Президент Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият-енгилмас куч” асари ва унда илгари сурилган ғоялар бизни миллий маънавиятимиз салоҳиятини теран англашга, мустақиллигимизни кўз қорачиғидай асрашга ва мустаҳкамлашга, Ватанимиз ва халқимиз учун ҳамиша маънавий жасорат кўрсатишга шай туришга ундайди.

Президент Ислом Каримов бошқа бир “Энг асосий мезон-ҳаёт ҳақиқатини акс эттириш” асарида маънавий жасорат ҳақида: “айтиш керакки, маънавий жасорат аввало ўз юртига бўлган муҳаббат ва садоқатда, унинг тақдири учун фидойилик кўрсатиб яшашда намоён бўлади” (2:15-16), деб ёзади.

Агар Президент Ислом Каримов томонидан тузилган юқоридаги маънавий жасорат тимсоллари бўлган улуғларни исми-шарифлари рўйхатини давом эттириш имконияти бўлганда эди, бу рўйхатга бевосита ва билвосита икки донишманд файласуф, академиклар Иброҳим Мўминов ва унинг шогирди Саид Шермухамедовларни ҳам киритиш лозим бўлур эди.

Академик Иброҳим Мўминов бу рўйхатга шунинг учун ҳам киришлари ўринлики, олим ҳали шўро исканжасининг қамчиларидан қон томим турган таҳликали бир пайтда буюк Амир Темур шахсини турли бадномлардан, шўро мафкураси таҳқирларидан озод этиб, унинг тарихдаги хизматларини илмий асослаб берди. Буни таъсирида танаю дошномларга учраб, охир-оқибатида оламдан ўтди. Бу ҳақда бошқа ўринда тўхталамиз.

Саид Шермухамедовнинг энг иқтидорли шогирдларидан бири, фалсафа фанлари номзоди, профессор Абдурахим Эркаев устоз ҳақида “у кишининг чинакам инсоний фазилатларини, қатъиятли иродасини, зарур вазиятларда маънавий жасоратини кўриб, кузатиб, сабоқ олганимдан жуда-жуда мамнунман”, (3: 82) деб ёзади.

Академик Саид Шермухамедовнинг 95 йиллик юбилеи арафасида устоз билан бўлган ўзаро мулоқотлар жараёнидаги кузатишларим, олимнинг ҳаёти ва фаолиятига оид адабиётлар билан танишиш асносида, устоз ҳаётида ҳам бир-неча бор маънавий жасорат кўрсатганлигини шоҳида бўлдик.

Биринчидан, илк устознинг маънавий жасорати 1970-1984 йиллар давомида қариб 15 йил Ўзбекистон Республикасининг Маориф вазири бўлиб ишлаган пайтларида кўринади. Ўша турғунлик йилларида, коммунистик партиянинг зўровонлиги кучайган чоғларда, бунчалик узоқ, энг оғир соҳада раҳбар бўлиб ишлашнинг ўзи бир жасорат эди. Бошқа бир томондан “улуғ оға” кўз ва кулоқларини таъзийқи ва назоратида уларни кўзини шамғалатиб, ҳали “центр ВУЗларни” очириш, мактаб-интернатлар раҳбарларини кўпчиллигини маҳаллий миллат вакилларида кўйиш, бутун республика маорифига миллий руҳни киритилиш устознинг яна бир жасоратидир.

Иккинчидан, профессор Ҳайдар Бобобеков ўзининг Саид Шермухамедовга бағишлаб ёзган “Замонамизнинг етук олими” мақоласида устоз фаолиятининг беш: ташкилотчилик, раҳбарлик, олимлик, меҳмондўстлик ва “ака”лик (яъни ёшларга ва шогирдларга “ака” деб мурожат ва муносабат билдириши) қирраларини қайд этиб ўтадилар. Агар биз ўша қирраларни кузатадиган бўлсак, уларнинг барчасида устоз ўзининг ўзига хос фалсафасига, инсонпарварлик фалсафасига содиқ қолди. Инсонийликни, одамийликни ҳаётининг мақсади ва мазмунига айлантирганлигини гувоҳи бўламиз. Бунинг учун эса тасаввуф вакилларикидан кам бўлмаган ирода, матонат ва сабр-

бардош керак бўлади. Бу эса замонавий ибора билан айтганда жасоратдан бошқа нарсасиз эмас.

Учинчидан, буюк француз файласуфи Жан Жак Руссо инсон ҳаётини ўн йилликларга ажратиб: “Ҳар бир ёш ўзининг мойилликларига эга, аммо одам ҳамиша қандай бўлса, шундайлигича қолади. Ўн ёшда у-ширинликлар шайдолиги, йигирмада-жазманлик, ўттизда-лаззатланиш, қиркда-шуҳратпарастлик, элликда-хасислик измида бўлади”, деб ёзади.

Катта ҳаёт, илмий ва раҳбарлик тажрибасига эга бўлган устоз Саид Шермухаммедовнинг фаолиятини кузатадиган бўлсак, у ўзининг барча саккиз ўн йиллик ҳаёт поғоналарида “инсонийлик” қирраларини сақлаган, одамийликни ҳамма нарсадан устун қўйиб, ҳеч қандай “шайтоний”, “нафсоний” ва “жоҳиллик” иллатларидан ўзини холос этиб, баракали ва файзли умр кечирганлиги ва то умрларини охиригача дақиқаларигача ҳам шу тамойилларга амал қилиб келганликларини шохида бўламиз.

Тўртинчидан, 2015 йил февраль ойининг бошларида домлани кўргани “Истиқлол” саройи ёнидаги уйларига бордим. Сухбат жараёнида шу нарсасиз бўлдики, “Собиржон ака айни пайтда ҳеч қерда ишламайман. Сентябрь ойида (яъни 2014 йилнинг И.С.) ёшларга ҳалақит бермаслик мақсадида ишдан бўшаш тўғрисида ариза ёзиб бердим. Ҳозирда эркин қушман”, деб қолдилар.

Қўзим домлада бўлсада, кўнглимда домла “маънавий жасорат қилибдиларда” деган ҳаёл кечарди. Кейин билсам домланинг бу иши унинг навбатдаги мен билган тўртинчи маънавий жасорати бўлиб чиқди.

Хулоса ўрнида Президент Ислам Каримовнинг Самарқанд шаҳридаги халқаро анжуманда сўзлаган нутқидаги қўйидаги таъкидини келтириб ўтмоқчимиз: “... улуғ зотларнинг илм-фан соҳасига бахшида этган ҳаёти, улар эришган ва бугунги кунда бутун маърифатли инсониятни ҳайратга солиб келаётган ютуқлари - бу, ҳеч шубҳасиз, ҳақиқий маънавий жасорат намунаси, деб айтишга барча асосларимиз бор ва биз бундай жасорат олдида бош эгиб таъзим қиламиз” (4: 30).

Халқимиз ҳикматларидан бирида “Тоғнинг салобати ундан қанчалик узоқлашганинг сари яхшироқ кўринади” деганларидек, домланинг оламдан ўтганларига ҳам тўққиз йил бўлдилар. Энди, энди мен “жасорат тоғининг” ёнида юрганлигимни англаб етаябман, ҳис етаябман. Бугунда бутун имкониятимни ишга солиб устозга муносиб шогирд бўлишга интилябман.

Зеро, маърифатпарвар Пошохожа ёзганларидек:

Ҳеч ким устодсиз топмас жаҳонда иззату жоҳ,
Нечаким ҳашмат била Искандари даврон эрур,
Ҳар неча бўлса каломи комили устои фан,
Ўз сочин олурда доим ожизу ҳайрон бўлур.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Каримов И.А. Юксак маънавият-енгилмас куч. -Т.: Ma'naviyat, 2008.

2. Каримов И.А. Энг асосий мезон-ҳаёт ҳақиқатини акс эттириш. -Т.: Ўзбекистон, 2009.
3. Қалб изҳорлари. Тўплам. -Т.: Фалсафа ва ҳуқуқ, 2010.
4. Дил изҳорлари. Академик Саид Шермуҳамедовнинг ҳаёти ва ижодий фаолияти ҳақида дилдан айтилган изҳор ва нисорлар тўплами. -Гулистон: Университет, 2015.